ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 103, Nisan 2020, s. 91-107

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.41902>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
24.02.2020

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.04.2020

Dr. Öğr. Üyesi Ali Cenap YOLOĞLU

Mersin Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
acyologlu@mersin.edu.tr

Dr. Bülent HALİSDEMİR

Mersin Büyükşehir Belediyesi, Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı
bhalisdemir@hotmail.com

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE BİLİNCİ VE ÇEVRESEL TUTUMLARI ÜZERİNE AMPİRİK BİR ÇALIŞMA: MERSİN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Öz

Günümüz dünyasında çevre sorunlarının gözle görülür biçimde arttığı bir gerçektir. Yapılan tüm yasal düzenlemelere rağmen, çevre sorunlarında herhangi bir azalma gözlenmemiştir. Bu sonuç çevresel sorunların idari ve yasal tedbirlerle çözülmediğini kanıtlamıştır. Şimdiye kadar yapılan akademik çalışmalar, eğitiminin ve bu eğitim yoluyla yaratılacak farkındalık ve tutumun çevre sorunlarının çözümünde önemli olduğunu ortaya koymuştur. Hem aldıkları eğitim düzeyi hem de çalışma hayatında kazanacakları konumlar dikkate alındığında, üniversite öğrencileri bu anlamda en önemli kitleyi oluşturmaktadır. Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin çevre ile ilgili tutum, davranış ve farkındalık düzeylerini anlamayı ve bu tutum ve davranışları etkileyen faktörleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmanın diğer hedefleri, öğrenciler için en önemli çevresel sorunun ne olduğunu ve doğa-insan ilişkisi hakkındaki algılarını ortaya koymaktır. Araştırmanın bulgularına göre cinsiyet, yaş, okudukları bölümün tercih sırası, okudukları bölümü tercih ettikleri yol, ailelerinin ortalama aylık gelirleri, annelerinin eğitim düzeyi, ortalama aylık harcaması düzeyi ve çevre hakkında teorik bir ders almış olmak öğrencilerin çevresel tutum ve davranışlarında etkili olmuştur. Öte yandan öğrencilerin aile tiplerinin,

daimi ikamet yerlerinin, hane reisinin yaşadığı yer, hane reisinin mesleği, babalarının eğitim düzeyi, ailelerinin gelir-gider dengesi ile öğrencinin gelir-gider dengesi, öğrencilerin çevresel tutum ve davranışları üzerinde etkili değildir. Öğrencilerin kültürel geçmişinin çevresel tutum ve davranışlarını ekonomik koşullarından daha olumlu belirlediği sonucuna varılmıştır. Bu sonuç, ilgili literatürde vurgulandığı gibi, hem çevre eğitiminin hem de bu eğitimin toplumda yaygın olarak verilmesinin önemini bir kez daha ortaya koymuştur.

Anahtar kelimeler: çevre sorunları, çevre eğitimi, çevre bilinci, çevresel tutumlar, üniversite öğrencileri

AN EMPIRICAL STUDY ON ENVIRONMENTAL AWARENESS AND ENVIRONMENTAL ATTITUDES OF UNIVERSITY STUDENTS: THE CASE OF MERSIN UNIVERSITY

Abstract

It is a fact that in today's world, environmental problems are visibly increased. Despite all the legal regulations made, no reduction in environmental problems has been observed. this conclusion proved that environmental problems cannot be solved by administrative and legal measures. Academic studies carried out so far have revealed that education and the awareness and attitude to be created through this education are important in solving environmental problems. Considering both the level of education they receive and the positions they will gain in working life, university students constitute the most important mass in this sense. This study aims to understand the attitudes, behaviors and awareness levels of university students about environmental issues and to reveal the factors affecting these attitudes and behaviors. Other objectives of the study are to reveal what is the most important environmental problem for students and their perceptions about the nature-human relationship. According to the findings of the study, it was observed that the gender, age, the order of preference the department that they read, the way they preferred the department they read, the average monthly income of their family, the education level of their mother, the average monthly expenditure level, and having taken a theoretical lesson about the environment are effective in environmental attitudes and behaviors of students. On the other hand, it was observed that the family type of the students, their permanent place of residence, the place where the household head lives, the profession of the household head, the education level of their fathers, their family's balance of income and expenditures, and the student's balance of income and expenditures are not effective on the environmental attitudes and behaviors of the students. It is concluded that the cultural background of students determines their environmental attitudes and behaviors positively more than their economic conditions. This result has once again brought forward the importance of both environmental education and the widespread delivery of this education in the society, as stressed in the relevant literature.

Keywords: environmental problems, environmental education, environmental awareness, environmental attitudes, university students

1. Çevre ve Çevre Sorunları

Çevre kavramı farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Bunlardan bazıları şöyledir: Bireyin fiziksel, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamını etkileyen tüm etmenler çevre olarak değerlendirilebilir (Özmen vd., 2005). Çevre; insanların içinde her türlü faaliyeti yürüttüğü ortam olarak tanımlanabilir (Sürücü, 1995). Çevre; canlıları etkileyen ve onlardan etkilenen dış şartların toplamıdır (Uslu Şenel vd., 2017). İnsan ile ilişkili canlı ve cansız her şey ekolojik olarak çevre olarak adlandırılabilir (Berkez ve Kışlalıoğlu, 1993; aktaran Çabuk ve Karacaoğlu, 2003). Çevre; insanların ve diğer canlıların hayatları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamdır (2872 sayılı Çevre Kanunu).

Çevre sorunlarının başlıca nedeni olarak artan dünya nüfusu ve bu nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirilen endüstriyel üretim gösterilebilir. 1960 yılında 3 milyar olan dünya nüfusu 1974 yılında 4 milyara, 1987 yılında 5 milyara, 1999 yılında 6 milyara, 2011 yılında 7 milyara ve 2017 yılında ise 7,5 milyara yükselmiştir. 1968 yılında %2,09 ile zirve yapan yıllık nüfus değişim hızı yıllar geçtikçe azalma eğiliminde olsa da dünya nüfusunun 2023 yılında 8 milyar, 2037 yılında 9 milyar ve 2057 yılında ise 10 milyar olması beklenmektedir. Tüm bunlara ek olarak dünya nüfusu daha çok kentleşmeye başlamıştır. Dünya nüfusun 1950 yılında %30'u, 1981 yılında %40'ı, 2006 yılında %50'si kentlerde yaşamaya başlamıştır. Bu oranın 2028 yılında %60'a ve 2051 yılında ise %69'a çıkması öngörülmektedir. Azalarak da olsa artan ve kentlerde yaşamaya başlayan dünya nüfusu ve bu nüfusun büyüyerek artan tüketim ihtiyacı çevre sorunlarının başlıca kaynağıdır.

Şekil-1. Dünya nüfusunun değişimi

Kaynak: <https://www.worldometers.info/world-population/world-population-by-year/>
<https://www.worldometers.info/world-population/world-population-projections/>

Şekil-2. Dünya nüfusunun yıllık nüfus değişim hızı

Kaynak: <https://www.worldometers.info/world-population/world-population-by-year/>
<https://www.worldometers.info/world-population/world-population-projections/>

Çevre sorunları, çevreyi oluşturan biyotik ve abiyotik faktörlerin bir uyum içinde süren ilişkilerinin insan eylemlerinin sonucunda bozulmasıdır (Erten, 2012). Buna bağlı olarak çevre sorunları yaşamla ilgili gereksinimlerin karşılanamaması riskini doğuran sorunlardır (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003). Çevre sorunlarının ise birçok nedeni olabilmektedir. Özmen vd. (2005) çevre sorununu bugünkü kuşakların gereksinimleri ile gelecek kuşakların gereksinimleri arasında yapılan tercihin bir sonucu olarak değerlendirmektedirler. Doğal çevre (insan etkisinin görülmediği) ve yapay çevre (insan ürünü) arasında bir savaş yaşanmaktadır ve söz konusu savaşın yapay çevre lehine ilerlemesi çevre sorunlarının temelini oluşturmaktadır (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003). Doğal çevre alanları azalırken yapay çevre alanları büyümektedir. Tekrar edilecek olursa; çevre sorunlarının temelinde insan kaynaklı eylemlerin doğanın ilişkiler sistemini/dengesini bozması yatmaktadır. İnsan sağlığı açısından da önemli olan bu denge, insan etkilerinin sonuçlarını kaldıramaz hale geldiğinde “kirlilik” diye tanımlanan bozulmalar/dengesizlikler ortaya çıkmaktadır (Vaizoglu vd., 2005).

Başlıca kirlilik türleri ise hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği ve gürültü kirliliği olarak tanımlanmaktadır. **Hava kirliliği:** doğal ortamda bulunan havanın kimyasal, fiziksel, biyolojik özelliklerinin çeşitli nedenler ile canlıların yaşamasına olanak vermeyecek şekilde değişmesidir (Topbaş vd., 1998; aktaran Koçarslan vd., 2017). **Su kirliliği:** Çevreye zararlı olan atıkların doğal sulara akıtılması ve akıtılan bu miktarın doğal çevrenin kendini yenileme kapasitesinin üzerinde olması durumunda suyun kalitesi değişmekte ve kullanılabilir su olmaktan çıkmaktadır. Bu sürecin sonucunda da su kirliliği meydana gelmektedir (Koçarslan vd., 2017). **Toprak kirliliği:** insanların faaliyetleri neticesinde toprağın kimyasal, fiziksel, biyolojik ve jeolojik yapısının bozulmasıdır (Koçarslan vd., 2017). İnsanlar tarafında istenmeyen ve onların sağlığına zararlı olan sesler **gürültü** olarak nitelendirilmektedir (Özbay ve Kavaklı, 2008). Çevre kirliliği, canlı ekosisteminin yok olması, enerji kaynaklarının azalması ve kullanılabilir tarım topraklarının azalması gibi çok ciddi çevresel sorunların gelişmesine neden olmaktadır (Uslu Şenel vd., 2017). Şurası bir gerçektir ki insanların çevreyi değiştirebilme kabiliyeti onu anlama ve kavrama kabiliyetinin çok ilerisine geçmiştir (Özdemir, 2006).

Çevre sorunlarının yarattığı problemlerin ulaştığı boyut ve önemi kadar söz konusu durumun toplum tarafından nasıl algılandığı da önemlidir (Eryılmaz ve Kıran, 2017). Bu nedenle insanların hayatını doğrudan etkileyen çevre sorunları üzerinde toplumun tüm bireyleri kafa yormalıdır (Kant ve Sharma, 2013; aktaran Uslu Şenel vd., 2017). Ancak bu şekilde çevre sorunlarının giderilmesi yönünde gelişme kaydedilebilir.

2. Çevre Bilinci ve Çevre Koruma İlişkisi

Çevreyi kirliletmemek, çevre temizliği yapma veya atıkları değerlendirme gibi eylemler çevre koruma deyince insanların aklına gelen ilk eylemlerdir. Ancak bu eylemler insanlar maddi tüketim eylemini gerçekleştirdikten sonra yapılan ve kısmen yüzeysel eylemlerdir çünkü söz konusu eylemler sürdürülebilir kalkınma için yeterli değildir (Uslu Şenel vd., 2017). Sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmek için insanların maddi tüketimden önceki tutumları daha önemlidir. Çevre sorunlarının büyüyen niceliği ve değişen niteliği dikkate alındığında yasal düzenlemelerin de bir işe yaramadığı gözle görülür bir gerçektir. Bu noktada en önemli silah insanların çevre konusundaki bilincini arttırmaktır. Tekeli (eds) (2002) çevre bilincini; bir insanın çevresiyle ilişkisinin kendi varlığı bakımından önemini farkına varması olarak tanımlamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 56. Maddesinde de “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşam hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir” denilmektedir.

Çevre konusunda bilinçlenmenin önemi birçok kez farklı şekillerde dile getirilmiştir. Erten’e (2012) göre çevre sorunlarından kurtulmak için teknolojik gelişmelerden yararlanmak gerekli olduğu kadar, bireylerin çevreye yönelik davranışlarının değişmesi de bir o kadar önemlidir. Çevre sorunları çevre bilincine sahip bireylerin çalışmalarıyla azaltılabilir veya ortadan kaldırılabılır. Çevre sorunlarının etkileri ve bu etkilerin mahiyeti bireylerin konu ile ilgili bilgilerinin, bilinçlerinin ve davranışlarının önemini ortaya koymaktadır (Vaizoğlu vd., 2005). Çevre konusunda her aşamada insanları bilinçlendirmek yaşanabilir bir gelecek için gerekli bir eylemdir (Uslu Şenel vd., 2017). Şimşekli’ye (2001) göre çevre bilincinin geliştirilmesi insanların daha sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşaması açısından gereklidir. Yaşam koşullarının sürekliliği için etkileşim içinde olunan çevrenin korunması tüm insanların sorumluluk hissetmesi gereken bir konudur (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003). Bu noktada çevre sorunlarının ayırıcı bir özelliği mevcuttur. Bilinçsiz davranışların olumsuz sonuçlarının etkileri bir anda ortaya çıkmadığı için sorunlar görmezden gelinebilecek düzeye gelene kadar büyüebilmektedir (Özdemir vd., 2004). Çevre bilincine sahip olan bir kişi çevre ile ilişkisini çevresel sorumluluklarını bilerek kurmalıdır. Bu sorumluluğun sadece çevresel değil toplumsal yönü de vardır (Tekeli (eds), 2002).

Buna göre çevre bilincine sahip kişi; çevre hakkında temel bilgilere sahip, çevreye karşı olumlu tutumlar sergileyen ve çevrenin korunması yönünde olumlu davranışlar gösteren bireydir (Erten, 2012). Ancak Tekeli (eds) (2002:30) çevre bilincinin dereceleri hakkında şunları ifade etmektedir:

“Çevre bilincinin içselleştirilme derecesine göre bilincin farklı **'derinleşme düzeylerinden'** söz edilebilir. **En sığ düzey**, çevre insan ilişkilerinin çevre sorunları yarattığı bilgisine sahip olmak, ama kendi davranışlarını değiştirmemek ve başkalarının da davranışlarını değiştirmesini talep etmemektir. Bir anlamda **'kaderci'** bir bakış açısıdır. **İkinci düzey**, kendi davranışlarını değiştirmemek, ama başkalarının davranışlarını değiştirmesini talep etmektir. Kuşkusuz bu, fırsatçı ve ahlaki olmayan bir farkındadır. **Üçüncü düzey**, kişinin çevreyle ilişkisini **'sorumlu'** olarak kurmasıdır. **Dördüncü düzey**, kişinin sorumlu davranmasının yanı sıra, başkalarının sorumlu davranmasını sağlamaya çalışmak, bunun için sorumlu devlet

organlarını uyarmak, sivil toplum kuruluşları içinde örgütlenmektir. **Beşinci düzey** ise, çevre sorunlarının çözümü için maddi fedakârlıklarda bulunmaktır.”

3. Çevre Eğitimi

Çevresel sorunların çözümü ve azaltılmasında çevre duyarlılığının ve bilincinin geliştirilmesinin önemi kavrandıktan sonra çevre eğitiminin sürdürülebilir bir yaşam inşa etmekteki rolü daha iyi anlaşılmıştır (Oğuz vd., 2011). Diğer bir deyişle çevre sorunlarını önlemeye yönelik en büyük adım insanların çevre konusunda eğitilmeleri ve bilinçlendirilmeleridir (Ek vd., 2009). Bireylerde çevre bilincinin oluşmasında etkili olan en önemli araç ise erken yaşta verilen eğitimidir (Karakaya ve Çobanoğlu, 2012; Çabuk ve Karacaoğlu, 2003). Çünkü çocuk, erken yaşta aldığı eğitimi ileriki yaşlarda davranışlarına yansıtarak çevre sorunlarının oluşmasını önleyecektir (Ek vd., 2009).

Tiflis Bildirgesine göre çevre eğitiminin amacı bireyleri çevre konusunda bilgilendirerek ve bilinçlendirerek onların çevre sorunlarının çözümünde aktif rol almasını sağlamaktır (Aksoy ve Karatekin, 2011). Diğer bir tanıma göre çevre eğitiminin temel amacı çevre konusunda sorumlu davranışlar gösterebilecek düzeyde bilgi ve beceri sahibi bireyler yetiştirilmesidir (DPT, 1994; aktaran Çabuk ve Karacaoğlu, 2003).

Bireylerde çevre duyarlılığının gelişmesi çevre bilincinin gelişmesine; çevre bilincinin gelişmesi de çevre eğitime bağlıdır (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003). Çevre eğitiminin içeriği sadece bilgi-den ibaret olmayıp, aynı zamanda değerleri, tutumları, ahlak ve eylemleri de içermelidir (Davis, 1998; aktaran Oğuz vd., 2011).

Normatif inançlara ilişkin önermelere ait bilgiler okuldan öğrenilmektedir ancak bu bilgilerin davranışa dönüşmesi daha geç gerçekleşmekte ya da hiç gerçekleşmemektedir. Bu nedenle çevre eğitiminde tutum ve davranışlara öncelik verilmelidir (Erten, 2002). Bu sebeple çevre eğitiminde başarılı olabilmek için çevreye yönelik tutumların nasıl geliştiği ve olumsuz tutumların nasıl değiştirilebileceği hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir (Şama, 2003).

Türkiye gibi ebeveynlerin çevre konusunda yeterince bilgi ve bilince sahip olmadığı durumlarda çevre eğitiminin düzenli ve sistemli olarak verilmesinde okulöncesi ve ilköğretim aşamalarının önemi artmaktadır (Aksu vd., 2016). Sınıf öğretmenleri eğitim sürecinin ilk aşamalarında rol almaları nedeniyle çevre bilinci gelişiminde kilit rol oynamaktadırlar (Yılmaz ve Gültekin, 2012). Çevre eğitiminin daha da etkin hale gelebilmesi öğretmen ve velilerin işbirliği sayesinde olabilir. Bu konuda dikkat edilmesi gerekli diğer bir konuda şudur: Çevre duyarlılığı ve çevre bilincinin toplumun tüm kesimlerine yayılması ancak bilinçli çevre eğitimcilerinin çabaları sayesinde gerçekleşebilir (Yücel ve Morgil, 1999).

3.1. Üniversite Öğrencileri

Çevre sorunlarının nedenleri ve çözüm yolları ile birlikte değerlendirilmesinde, özellikle toplumun farklı kesimleri kurdukları iletişim nedeniyle üniversite öğrencilerinin rolü büyüktür; bu nedenle üniversite öğrencileri üzerinde önemle durulmalıdır (Çelen vd., 2002; aktaran Uslu Şenel vd., 2017). Üniversite öğrencileri ileride çalışma hayatına katılacak toplumun en eğitilmiş kesimini oluşturacak potansiyel kitleyi temsil etmektedir. Bu anlamda onların çevre tutumları çevre bilincinin toplumda yerleşmesi ve gelişmesi açısından öncü rol oynamaları bağlamında çok önemlidir (Eryılmaz ve Kıran, 2017). Bu nedenle üniversitelerde çevre ile ilgili konuların nitelikli, düzenli ve etkili yöntemler ile ele alınması gerekmektedir (Vaizoğlu vd., 2005).

Üniversite öğrencilerinin çevre bilinci oluşturma konusunda vurgulanan önemine karşın, alan çalışmaları hiç de iç açıcı olmayan sonuçlar ortaya koymaktadır. Üniversite öğrencilerinin çevre konusundaki bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu vurgulanmaktadır (Yılmaz vd., 2002; Vaizoğlu vd., 2005; Soran vd., 2000). Bununla birlikte öğrencilerin çevre sorunlarına karşı duyarlılıkları/farkındalıklarının da yeterince gelişmediği ifade edilmektedir (Erten, 2012; Özdemir vd., 2004). Öğrencilerin bilgi düzeyi ile eyleme geçme arzuları arasında da doğrusal bir ilişki yoktur. Öğrencilerin eyleme geçme konusunda isteksiz oldukları vurgulanmıştır (Oğuz vd., 2011). Bu durum sadece üniversite öğrencileri için geçerli değildir. Öğrenciler, akademik personel ve idari personel arasında çevresel bilgi düzeyi açısından anlamlı farklılıklar var iken, bu bilgilerin uygulamaya geçmesi açısından anlamlı bir fark yoktur (Cansaran, 2015). Öğrencilerin aldıkları çevre dersi dışında çevre konusundaki en önemli bilgi kaynakları yazılı ve görsel medyadır. Dolayısıyla bu araçlara çevre bilincinin oluşması ve yerleşmesi açısından özel bir önem verilmelidir (Yılmaz vd., 2002)

Bu çalışmadan önce yapılan alan çalışmalarında vurgulanan üniversite öğrencilerinin bireysel özellikleri ile çevresel tutum ve davranışları arasındaki ilişkiye ilişkin farklı bulgular aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo-1. Öğrencilerinin bireysel özellikleri ile çevresel tutum ve davranışları arasındaki ilişki

Değişkenler	Çevresel tutumda etkili	Çevresel tutumda etkili değil
Cinsiyet	(Karakaya ve Çobanoğlu, 2012), (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003), (Özmen vd., 2005), (Özdemir vd., 2004), (Ek vd., 2009), (Şama, 2003), (Şenyurt vd., 2011), (Aksoy ve Karatekin, 2011)	(Koçarlan vd., 2017), (Kanbak, 2015), (Vaizoğlu vd., 2005)
Yaş	(Koçarlan vd., 2017), (Özmen vd., 2005), (Özdemir vd., 2004), (Ek vd., 2009), (Vaizoğlu vd., 2005)	(Çabuk ve Karacaoğlu, 2003)
Yaşanan Yer	(Özmen vd., 2005), (Ek vd., 2009), (Şama, 2003)	(Koçarlan vd., 2017), (Kanbak, 2015)
Aylık Harcama		(Koçarlan vd., 2017)
Annenin Eğitim Düzeyi	(Eryılmaz ve Kıran, 2017), (Özmen vd., 2005)	(Kanbak, 2015), (Özdemir vd., 2004)
Kitap Okuma Sıklığı	(Eryılmaz ve Kıran, 2017)	
Çevre Konusunda Ders Almış Olma	(Eryılmaz ve Kıran, 2017), (Şenyurt vd., 2011), (Aksoy ve Karatekin, 2011)	(Kanbak, 2015), (Özdemir vd., 2004)
Kardeş Sayısı	(Özmen vd., 2005),	
Babanın Eğitim Düzeyi	(Özmen vd., 2005), (Şama, 2003), (Şenyurt vd., 2011)	(Özdemir vd., 2004), (Kanbak, 2015), (Vaizoğlu vd., 2005)
Ailenin Gelir Algısı		(Özmen vd., 2005)
Okunan Sınıf	(Çabuk ve Karacaoğlu, 2003), (Soran vd., 2000), (Kanbak, 2015), (Ek vd., 2009), (Şenyurt vd., 2011)	(Oğuz vd., 2011), (Özdemir vd., 2004), (Şama, 2003)
Çevre Kuruluşunun Aktivitelerine Katılma / Üyelik	(Ek vd., 2009)	(Özdemir vd., 2004)
Babanın Mesleği	(Ek vd., 2009), (Kanbak, 2015),	

	(Şama, 2003)	
Gazete Okuma	(Vaizoğlu vd., 2005)	
Ailenin Gelir Düzeyi	(Şama, 2003)	
Okunan Bölüm (ön lisans, lisans)	(Şenyurt vd., 2011), (Aksoy ve Karatekin, 2011)	
Ailede Çevre Duyarlılığı Yüksek Birinin Olması	(Aksoy ve Karatekin, 2011)	
Doğal Alanlarda Bulunma Sıklığı	(Aksoy ve Karatekin, 2011)	
Çevreye Karşı Duyulan Merak	(Aksoy ve Karatekin, 2011)	

4. Alan Çalışması

Alan çalışması 2018-2019 eğitim öğretim yılında Mersin Üniversitesi Çiftlikköy yerleşkesindeki çarşı alanında ve fakülte binalarında gerçekleştirilmiştir. Deneklerin seçilmesinde kolayda örneklem yöntemi uygulanmıştır. Çalışma sırasında toplam 626 öğrenci ile görüşülmüştür. Uygulanan anket iki temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin profil bilgisini edinmeye yönelik sorular bulunmaktadır. İkinci bölümde ise öğrencilerin çevresel tutumlarını ölçmeye yönelik olarak bu konuda yapılmış önceki çalışmalardan derlenen bir soru havuzundan seçilen sorular yer almaktadır.

İkinci bölümdeki ilk soru grubu **tutum ve davranışları** ölçmeye yönelik olarak sorulmuş ve cevap şıkları olarak “1-her zaman”, “2-sık sık”, “3-bazen”, “4-hiçbir zaman” ve “fikrim yok” seçenekleri sunulmuştur. Bu sorularda en küçük değeri elde eden tutum veya davranış öğrenciler arasında en çok kabul görmüş davranış/tutum olarak yorumlanmıştır.

2. soru grubunda öğrencilerin çevre ile ilgili **bilgilerini** ölçmeye yönelik sorular sorulmuş ve cevap şıkları olarak “0-hiç bilgin yok”, “1”, “2”, “3”, “4” ve “5-bilgin var” şeklinde oluşturulmuştur. Bu sorularda en büyük değeri elde eden soru öğrencilerin en çok bilgi sahibi olduğu konu olarak yorumlanmıştır.

3. soru grubunda öğrencilerin en önemli 3 çevre olayını belirlemeleri istenmiştir. Öğrencilere konu başlığı olarak “küresel ısınma”, “sera gazları”, “hava kirliliği”, “gürültü kirliliği”, “su kaynaklarının kirlenmesi”, “evsel atıklar”, “doğal dengenin bozulması” ve “kimyasal atıklar” verilmiş ve bu başlıklardan 3 tanesini seçmeleri istenmiştir. En yüksek ortalamaya sahip konu başlığı öğrenciler tarafından en çok önemsenen sorun olarak değerlendirilmiştir.

Son bölümde ise “medya haberlerinin çevre bilinci oluşmasındaki etkisi”, “ülkemizin su kaynakları açısından durumu”, “doğadaki diğer canlılar insan yararı için vardır, bu nedenle insanlar onları istediği gibi kullanabilir fikrine katılma”, “çevre sorunları bilim ve teknolojinin gelişmesiyle çözülebilir fikrine katılma”, “çevre konusunda yeterli eğitimi aldığını veya yeterince bilgi sahibi olduğunu düşünme”, “karşılaşılan çevreci ürün reklam ve tanıtımlarının satın-alma kararını etkilemesi” gibi konularda öğrencilerin genel görüşleri alınmıştır.

İlk soru grubuna verilen cevap incelendiğinde öğrenciler arasında en yerleşik üç davranışın sırasıyla “bulunduğu ortamı terk ederken çöpleri toplama”, “her gün evi/odayı havalandırma” ve “çıktı almadan önce bilgisayarda ön izleme yapma” olduğu görülmektedir. Buna karşın en az yerleşik üç davranışın ise “ozon tabakasına zarar veren ürünleri kullanmamaya dikkat etme”, “kullanılmış pilleri atık pil kutularına atma” ve “şarj edilebilir piller kullanma” olduğu görülmektedir.

Tablo-2. Öğrencilerin çevreci tutum ve davranışlara ilişkin durumu

Sorular	1-Her Zaman	2-Sık sık	3-Bazen	4-Hiçbir Zaman	Toplam	Ort.
Bulunduğu ortamı terk ederken çöpleri toplama	478	106	31	6	621	1,3
Her gün evi/odayı havalandırma	431	126	53	13	623	1,4
Bilgisayarda ön izleme yapma	319	126	128	27	600	1,8
Su tüketimine dikkat etme	288	189	99	42	618	1,8
Elektrikli aletleri sadece ihtiyaç durumunda acık bırakma	293	158	135	37	623	1,9
Yeni eşya olarak su/enerji tasarruflu ürün alma	246	178	152	25	601	1,9
Kâğıdın iki yüzünü kullanma	218	137	209	45	609	2,1
Zararlı kimyasal maddelerin kanalizasyona karışma- masına dikkat etme	191	148	192	60	591	2,2
Kâğıt havlu ve selpak kullanımını sınırlı tutma	184	164	194	77	619	2,3
Plastik metal kâğıt ve cam atıklarını ayrı atma	158	172	245	39	614	2,3
Uzun ömürlü ürünleri kullanma	146	160	244	54	604	2,3
Doğada kolay çözülen poşet kullanma	118	152	230	82	582	2,5
Dokümanları bilgisayar ortamında tutma	97	149	324	40	610	2,5
Pahalı ama çevre dostu ürün kullanma	105	121	278	105	609	2,6
Temizlik maddelerini zararlı kimyasal madde içerip içermediğine dikkat ederek alma	120	107	239	127	593	2,6
Dokümanları bilgisayar ortamında okuma	89	129	303	94	615	2,7
Çevre ile ilgili olumsuz bir olayda ilgili birimlere şikâyet etme	94	96	299	101	590	2,7
Şarj edilebilir piller kullanma	85	108	200	163	556	2,8
Kullanılmış pilleri atık pil kutularına atma	87	94	261	148	590	2,8
Ozon tabakasına zarar veren ürünleri kullanmamaya dikkat etme	87	86	227	211	611	2,9

İkinci soru grubuna verilen yanıtlar incelendiğinde öğrencilerin en çok bilgi sahibi olduklarını iddia ettikleri üç konunun “geri dönüşümü yapılabilen maddeler”, “toprak kirliliği” ve “sera etkisi” konuları olduğu görülmektedir. Buna karşın öğrencilerin en az bilgi sahibi olduklarını iddia ettikleri üç konu ise “AB su çerçeve direktifi”, “ötrofikasyon” ve “gri sular” olduğu görülmektedir.

Tablo-3. Öğrencilerin çevre bilgisine ilişkin durumu

Sorular	0-hiç yok	1	2	3	4	5-var	Toplam	Ort.
Geri dönüşümü yapılabilen maddeleri bilme	20	23	51	118	92	321	625	3,9
Toprak kirliliği konusunda bilgi sahibi olma	22	28	60	106	87	322	625	3,9
Sera etkisi hakkında bilgi sahibi olma	66	49	55	113	71	269	623	3,4
Çevre koruma işaretlerini tanıma	46	50	80	138	85	221	620	3,3
Karbon ayak izi hakkında bilgi sahibi olma	285	71	46	77	27	114	620	1,7
Gri sular hakkında bilgi sahibi olma	344	85	51	50	26	63	619	1,2
Ötrofikasyon hakkında bilgi sahibi olma	392	70	35	38	19	68	622	1,1
AB su çerçeve direktifi hakkında bilgi sahibi olma	387	80	57	44	13	41	622	0,9

Üçüncü soru grubuna verilen yanıtlar incelendiğinde öğrencilerin en önemli olarak gördüğü üç çevre sorunu “küresel ısınma”, “su kaynaklarının kirlenmesi”, “kimyasal atıklar” olarak ortaya çıkmaktadır. Buna karşın en az önemsenen üç çevre sorunu ise “evsel atıklar”, “gürültü kirliliği” ve “sera gazları”dır. “Küresel ısınma”nın en önemli sorun olarak vurgulanmasına karşın “sera

gazları”nın sondan üçüncü önemli sorun olarak ortaya çıkması kendi içinde çelişkili bir durumdur. Bu durum öğrencilerin çevre sorunlarını başlıklar olarak bildiğini ancak neden sonuç mekanizması hakkında bir fikre sahip olmadıklarını göstermektedir. Bu durumun başlıca nedeni olarak öğrencilerin konu hakkında araştırma yapmaktan çok konular hakkında medya aracılığı ile bilgi edinmesi gösterilebilir.

Tablo-4. Öğrenciler için en önemli çevre sorunu

	1-Evet	0-Hayır	Toplam	Ort.
Küresel ısınma	454	172	626	0,73
Su kaynaklarının kirlenmesi	350	276	626	0,56
Kimyasal atıklar	268	358	626	0,43
Doğal dengenin bozulması	263	363	626	0,42
Hava kirliliği	261	365	626	0,42
Sera gazları	95	531	626	0,15
Gürültü kirliliği	71	555	626	0,11
Evsel atıklar	54	572	626	0,09

Öğrencilerin %87,6’sı medya haberlerinin çevre bilinci oluşmasında önemli olduğunu vurgulamıştır. Yazın taramasında da üniversite öğrencilerinin çevre ile ilgili haberleri genellikle yazılı ve görsel medya aracılığı ile takip ettikleri bilgisine ulaşılmıştır. Dolayısıyla çevre bilincinin oluşturulması ve geliştirilmesinde yazılı ve görsel medya önemli bir araç olarak değerlendirilmelidir.

Tablo-5. Medya haberlerinin çevre bilinci oluşmasındaki etkisi

	Çok önemli	Önemli	Ne önemli ne de önemsiz	Önemsiz	Fikrim yok	Toplam
Medya haberlerinin çevre bilinci oluşmasındaki etkisi	339	209	50	19	8	625
%	54,2	33,4	8,0	3,0	1,3	100,0

Su varlığına göre ülkeler aşağıdaki şekilde sınıflandırılmaktadır:

Su Fakirliği : Yılda kişi başına düşen kullanılabilir su miktarı 1.000 m³’ten daha az.

Su Azlığı : Yılda kişi başına düşen kullanılabilir su miktarı 2.000 m³’ten daha az.

Su Zenginliği : Yılda kişi başına düşen kullanılabilir su miktarı 8.000-10.000 m³’ten daha fazla.

Türkiye su zengini bir ülke değildir. Kişi başına düşen yıllık su miktarına göre ülkemiz su azlığı yaşayan bir ülke konumundadır. Kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su miktarı 1.519 m³ civarındadır. Türkiye İstatistik Kurumu 2040 yılı için nüfusumuzun 100 milyon olacağını öngörmüştür. Bu durumda 2040 yılı için kişi başına düşen kullanılabilir su miktarının, mevcut kaynakların hiç tahrip edilmeden geleceğe aktarılması durumunda, 1.120 m³/yıl civarında olacağı tahmin edilebilir (DSİ Genel Müdürlüğü Toprak ve Su Kaynakları). Ancak nüfusun ve ekonominin büyümesi ile tüketim alışkanlıklarının değişmesinden kaynaklanacak su kullanımındaki artış bu miktarı daha da aşağıya çekecektir.

Öğrencilerin %42,9'u Türkiye'nin su zengini olan bir ülke olduğunu söylemektedir. Bu da öğrencilerin yaklaşık yarıya yakınının Türkiye'nin su kaynakları ile ilgili doğru bir bilgiye sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo-6. Ülkemizin su kaynakları açısından durumu

	Su zengini	Su sıkıntısı çeken bir ülke	Su fakiri	Fikrim yok	Toplam
Ülkemizin su kaynakları açısından durumu	262	245	52	52	611
%	42,9	40,1	8,5	8,5	100,0

Öğrencilerin %75'den fazlası insan doğa ilişkisinde insan merkezli bir bakış açısını kabul etmediklerini belirtmişlerdir. Bu durum çevre bilincinin oluşması ve çevrenin korunması açısından kolaylaştırıcı bir durumdur.

Tablo-7. Doğadaki diğer canlılar insan yararı için vardır, bu nedenle insanlar onları istediği gibi kullanabilir fikrine katılma

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
Doğadaki diğer canlılar insan yararı için vardır, bu nedenle insanlar onları istediği gibi kullanabilir fikrine katılma	49	40	64	182	291	626
%	7,8	6,4	10,2	29,1	46,5	100,0

Öğrencilerin yaklaşık 2/3'ü Çevre sorunları bilim ve teknolojinin gelişmesiyle çözülebilir fikrine katılmaktadır. Bu durum ise doğa-insan ilişkisinde hala insanın birincil pozisyonuna olan inancı göstermektedir. Bu durum aynı zamanda doğa dostu davranışların toplumda yerleşmesine de engel olan bir tutumdur.

Tablo-8. Çevre sorunları bilim ve teknolojinin gelişmesiyle çözülebilir fikrine katılma

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
Çevre sorunları bilim ve teknolojinin gelişmesiyle çözülebilir fikrine katılma	185	214	143	61	23	626
%	29,6	34,2	22,8	9,7	3,7	100,0

Öğrencilerin aşağıdaki önermeye verdikleri yanıtın ortalaması 2,7'dir. Diğer bir deyişle öğrenciler ne çevre konusunda bilgisiz olduklarını bildirmiş ne de çevre konusunda tam anlamıyla bilgili olduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo-9. Çevre konusunda yeterli eğitimi aldığımı veya yeterince bilgi sahibi olduğumu düşünme

	0-hayır	1	2	3	4	5-evet	Toplam
Çevre konusunda yeterli eğitimi aldığımı veya yeterince bilgi sahibi olduğumu düşünme	87	54	118	173	84	106	622
%	14,0	8,7	19,0	27,8	13,5	17,0	100,0

Öğrencilerin aşağıdaki önermeye verdikleri yanıtın ortalaması 2,6'dır. Diğer bir deyişle öğrenciler çevreci ürün reklamlarının ürün satın-alma kararını hem etkilediğini, hem de etkilemediğini bildirmişlerdir.

Tablo-10. Karşılaşılan çevreci ürün reklam ve tanıtımlarının satın-alma kararını etkilemesi

	0-hayır	1	2	3	4	5-evet	Toplam
Karşılaşılan çevreci ürün reklam ve tanıtımlarının satın-alma kararını etkilemesi	101	54	127	165	66	108	621
%	16,3	8,7	20,5	26,6	10,6	17,4	100,0

4.1. Çevresel Tutum ve Davranışları Etkileyen Faktörler

Cinsiyet:

Öğrencilerin çevresel tutum/davranış skorlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark mevcuttur. Kadın öğrencilerin tutum ve davranışları erkek öğrencilere göre daha çevrecidir (skorun düşük olması daha pozitifdir). Bu durum ilgili yazında belirtildiği üzere kadınların duygusal zekâlarının daha gelişmiş olmasıyla açıklanabilir.

Tablo-11. Öğrencinin cinsiyetinin çevresel tutum ve davranışlar üzerindeki etkisi

p:0,022		N	Ort.	Standart sapma
Cinsiyet	Kadın	314	2,249	0,4189
	Erkek	305	2,328	0,4666
	Toplam	619		

Yaş:

Öğrencilerin çevresel tutum/davranış skorlarında yaşa göre anlamlı bir fark mevcuttur. 24 yaşından büyük öğrencilerin tutum ve davranışları 24 yaşından küçük öğrencilerin tutum ve davranışlarına göre daha çevrecidir. Bu durum yaşın getirdiği deneyim ve bilgi birikimi ile açıklanabilir.

Tablo-12. Öğrencinin yaşının çevresel tutum ve davranışlar üzerindeki etkisi

p:0,011		N	Ort.	Standart sapma
Yaş	24'ten küçük	496	2,307	0,4339
	24'ten büyük	128	2,202	0,4717
	Toplam	624		

Tercih sırası:

Öğrencilerin çevresel tutum/davranış skorlarında okudukları bölümü tercih etme sırasına göre anlamlı bir fark mevcuttur. Okuduğu bölümü ilk 5 sırada tercih eden öğrencilerin tutum ve davranışları, okuduğu bölümü daha sonraki sıralarda tercih eden öğrencilerin tutum ve davranışlarından daha çevrecidir. Hayatında daha bilinçli tercihlerde bulunan öğrencilerin çevre konusunda da daha bilinçli hareket etmesi tahmin edilebilir bir durumdur.

Tablo-13. Öğrencinin okuduğu bölümü tercih etme sırasının çevresel tutum ve davranışlar üzerindeki etkisi

p:0,006		N	Ort.	Standart sapma
Tercih sırası	1-5. sıra	403	2,258	0,4460
	6.+ sıra	209	2,358	0,4260
	Toplam	612		

Kalınan yer:

Öğrencilerin çevresel tutum/davranış skorlarında kaldıkları yere göre anlamlı bir fark mevcuttur. Ailesiyle birlikte yaşayan öğrencilerin tutum ve davranışları yurt, arkadaş evi, misafirhane vb. gibi diğer konaklama türlerini kullanan öğrencilerin tutum ve davranışlarına göre daha çevrecidir. Bu durum ailesiyle birlikte yaşayan öğrencilerin aile içi sorumluluklarının gelişmiş olması ve bu durumun çevresel davranışlara yansımalarıyla açıklanabilir.

Tablo-14. Öğrencinin kaldığı yerin çevresel tutum ve davranışlar üzerindeki etkisi

p:0,021		N	Ort.	Standart sapma
Kaldığınız yer	Aile ile birlikte	185	2,214	0,4364
	Diğer (yurt vb.)	440	2,316	0,4428
	Toplam	625		

Okuduğu bölümü tercih etme biçimi:

Öğrencilerin çevresel tutum/davranış skorlarında okudukları bölümü tercih etme biçimine göre anlamlı bir fark mevcuttur. Okuduğu bölümü isteyerek tercih eden öğrencilerin tutum ve davranışları okuduğu bölümü istemeyerek tercih eden öğrencilerin tutum ve davranışlarına göre daha çevrecidir. Bu durum “tercih sırası” başlığında olduğu gibi hayatında daha bilinçli tercihlerde bulunan öğrencilerin çevre konusunda da daha bilinçli hareket etmesi ile açıklanabilir.

Tablo-15. Öğrencinin okuduğu bölümü tercih etme biçiminin çevresel tutum ve davranışlar üzerindeki etkisi

p:0,008		N	Ort.	Standart sapma
Okuduğu bölümü tercih etme biçimi	İsteyerek	456	2,255	0,4383
	İstemeyerek	169	2,374	0,4455
	Toplam	625		

Ailenin ortalama aylık geliri:

Öğrencilerin çevresel tutum/davranış skorlarında ailenin ortalama aylık gelirine göre anlamlı bir fark mevcuttur. Ortalama aile gelirinin 10.000 TL ve altında olduğu ailelerden gelen öğrencilerin çevresel tutum ve davranışları, ortalama aile geliri 10.000 TL ve üzerinde olan ailelerden gelen öğrencilerin çevresel tutum ve davranışlarına göre daha çevrecidir. Ailenin ortalama geliri arttıkça öğrenciler tüketim konusunda daha az dikkatli olma ve bunun bir sonucu olarak çevreye karşı daha az duyarlı olmaya başlayabilirler. Diğer bir deyişle tüketim kültürünün etkileri yüksek gelirli ailelerde daha belirgin olabilmektedir.

Tablo-16. Öğrencinin ailesinin ortalama aylık gelirinin çevresel tutum ve davranışlar üzerindeki etkisi

p:0,043		N	Ort.	Standart sapma
Ailenin ortalama aylık geliri	0-10.000 TL	593	2,277	0,4383
	10.000 TL +	32	2,453	0,5067
	Toplam	625		

Annenin eğitim seviyesi

Öğrencilerin çevresel tutum/davranış skorlarında annenin eğitim seviyesine göre anlamlı bir fark mevcuttur. Annesinin eğitim düzeyi lise ve daha düşük olan öğrencilerin çevresel tutum ve davranışları, annesinin eğitim düzeyi üniversite ve üzeri olan öğrencilerin tutum ve davranışlarına göre daha çevrecidir. Annenin eğitim seviyesi arttıkça annenin çalışma hayatına dahil olmasına bağlı olarak ailenin ortalama geliri artacaktır. Buna bağlı olarak da yukarıda kurulan ilişki (gelir-tüketim) kendini tekrar edebilir.

Tablo-17. Öğrencinin annesinin eğitim seviyesinin çevresel tutum ve davranışlar üzerindeki etkisi

p:0,005		N	Ort.	Standart sapma
Annenin eğitim seviyesi	Lise ve daha düşük	564	2,271	0,4276
	Üniversite ve daha yüksek	59	2,444	0,5497
	Toplam	623		

Öğrencinin ortalama aylık harcaması:

Öğrencilerin çevresel tutum/davranış skorlarında öğrencinin ortalama aylık harcamasına göre anlamlı bir fark mevcuttur. Ortalama aylık harcaması 1.000 TL ve daha az olan öğrencilerin tutum ve davranışları, aylık ortalama harcaması 1.000 TL ve üzerinde olan öğrencilerin tutum ve davranışlarından daha çevrecidir. Tıpkı ailenin ortalama gelirinin artmasında olduğu gibi öğrencinin aylık ortalama harcaması arttıkça tüketim konusunda daha az dikkatli olma ve bunun bir sonucu olarak çevreye karşı daha az duyarlı olmaya başlayabilirler.

Tablo-18. Öğrencinin ortalama aylık harcamasının çevresel tutum ve davranışlar üzerindeki etkisi

p:0,002		N	Ort.	Standart sapma
Öğrencinin ortalama aylık harcaması	1.000 TL'den az	434	2,250	0,4263
	1.000 TL'den fazla	190	2,369	0,4719
	Toplam	624		

Çevre ile ilgili teorik ders alma:

Öğrencilerin çevresel tutum/davranış skorlarında üniversite yaşamlarında çevre ile ilgili teorik ders almış olma durumuna göre anlamlı bir fark mevcuttur. Çevre ile ilgili teorik ders almış olan öğrencilerin tutum ve davranışları, ders almamış öğrencilere göre daha çevrecidir. Bu durum bilginin tutum ve davranışları etkilemedeki önemi ile açıklanabilir.

Tablo-19. Öğrencinin çevre ile ilgili teorik ders almasının çevresel tutum ve davranışlar üzerindeki etkisi

p:0,027		N	Ort.	Standart sapma
Çevre ile ilgili teorik ders alma	Evet	156	2,232	0,4367
	Hayır	468	2,304	0,4444
	Toplam	624		

Sonuç

Çevreyi korumak hepimizin ortak değeridir ancak çevreyi korumak için sağlıklı bilgiye ve buna bağlı davranış şekline ihtiyaç vardır. Çevre olgusu; özellikle son yüzyılda yaşanan büyük ve önemli sosyoekonomik gelişmelerin ardından önem kazanmış çevre ile ilgili farkındalıklar hızla artmaya başlamıştır. Hızlı nüfus artışı ve kırsaldan şehirlere yapılan yoğun göçler, nüfusun önemli kısmının şehirlerde yaşamaya başlamasına neden olmuştur. Şehirlerde yaşam beraberinde çevre kirliliğini ve buna karşı oluşan toplumsal bilincin de oluşmasına neden olmuştur. Toplumsal bilincin oluşmasına ve gelişmesine en büyük katkıyı eğitim kalitesi yüksek olan insanlar oluşturmaktadır. Üniversiteler toplumdaki çevre bilincinin oluşumunda lokomotif görevi görmesi gereken yerlerdir. Ancak bu kesimi oluşturan bireylerin sağlıklı bir bilgi birikimine ve bunu sunabilecekleri ortamlara ihtiyaç duydukları da ortadadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde öğrencinin cinsiyetinin, yaşının, okuduğu bölümü tercih etme sırasının, kaldığı yerin, okuduğu bölümü tercih etme biçiminin, ailesinin ortalama aylık gelirinin, annesinin eğitim seviyesinin, ortalama aylık harcama düzeyinin ve üniversite yaşamında çevre ile ilgili teorik ders almış olmasının öğrencinin çevresel tutum ve davranışlarında etkili olduğu görülmektedir.

Buna karşın yapılan çalışmada öğrencinin aile tipinin, daimi ikamet adresinin, hane reisinin (eve en çok gelir getiren kişi) yaşadığı yerin, hane reisinin mesleğinin, babanın eğitim düzeyinin, ailenin geçim düzeyinin ve öğrencinin geçim düzeyinin öğrencinin çevresel tutum ve davranışında etkili olmadığı görülmüştür.

Yapılan çalışma sonucunda ekonomik koşullarından daha çok kültürel birikiminin öğrencinin çevresel tutum ve davranışlarını daha çok şekillendirdiği sonucuna varılmıştır. Bu durum, çevre eğitiminin ve bu eğitimin toplumda yaygınlaşmasının önemini bir kez daha ön plana getirmiştir.

KAYNAKLAR

- Aksoy, B. ve Karatekin, K. (2011). Farklı programlardaki lisans öğrencilerinin çevreye yönelik duyuşsal eğilimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (153), 23-36.
- Aksu, M., Temeloğlu, E., Özkaya, E. ve Gündeğer, M. (2016) Lisans düzeyinde turizm eğitimi alan öğrencilerin turizm ve çevre bilinci üzerine bir araştırma. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 42-61.
- Cansaran, D. (2015). Çevre bilinci düzeyini belirlemeye yönelik uygulamalı bir çalışma: Merzifon Meslek Yüksekokulu örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 69-74.
- Çabuk, B. ve Karacaoğlu, Ö. C. (2003). Üniversiteli öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1), 189-198.
- Çevre Kanunu, (2872 Sayılı), 18132 sayılı ve 11.08.1983 tarihli Resmi Gazete, 24 sayfa.
- DSİ, Devlet Su İşleri, www.dsi.gov.tr/toprak-ve-su-kaynaklari
- Ek, H. N., Kılıç, N., Ögdüm, P., Düzgün, G., ve Şeker, S. (2009). Adnan Menderes Üniversitesinin farklı akademik alanlarında öğrenim gören ilk ve son sınıf öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik tutumları ve duyarlılıkları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(1), 125-136.

- Erten, S. (2002). Kız ve erkek öğrencilerin evde enerji tasarrufu yapma davranış amaçlarının planlanmış davranış teorisi yardımıyla araştırılması. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (22), 67-73.
- Erten, S. (2012). Türk ve Azeri öğretmen adaylarında çevre bilinci. Eğitim ve Bilim, 37(166), 88-100.
- Eryılmaz, Ç., ve Kıran, Ö. (2017). Üniversite öğrencilerinin çevre algısı: Sinop Üniversitesi örneği. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(61), 186-199.
- Kanbak, A. (2015). Üniversite öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışları: Farklı değişkenler açısından Kocaeli üniversitesi örneği. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (30), 77-90.
- Karakaya, Ç., ve Çobanoğlu, E. O. (2012). İnsanı merkeze alan (antroposentrik) ve almayan (nonantroposentrik) yaklaşımlara göre eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik bakış açıları. Journal of Turkish Science Education, 9(3), 23-35.
- Koçarslan, H., Kılınç E., Gedik, A. ve Paksoy, M. (2017). Üniversite öğrencilerinin çevre duyarlılıkları üzerine bir araştırma, Journal of Social and Humanities Sciences Research, 4(15), 1910-1916.
- Oğuz, D., Çakıcı, I. ve Kavas, S. (2011). Yükseköğretimde öğrencilerin çevre bilinci, SDÜ Orman Fakültesi Dergisi, (12), 34-39.
- Özbay, İ. ve Kavaklı, M. (2008) Endüstriyel Gürültü Kirliliği Ve Kontrolü; Metal Endüstrisi Uygulaması, Blacksea International Environmental Symposium Book, 532-543.
- Özdemir, E. (2006). Çevre Sorunlarının Ekonomik Niteliği Bağlamında Dışsallıkların Ortadan Kaldırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Özdemir, O., Yıldız, A., Ocaktan, E., ve Sarışen, Ö. (2004). Tıp fakültesi öğrencilerinin çevre sorunları konusundaki farkındalık ve duyarlılıkları. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 57(3), 117-127.
- Özmen, D., Çetinkaya, A. Ç., ve Nehir, S. (2005). Üniversite öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik tutumları. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 4(6), 330-344.
- Soran, H., Morgil, F. İ., Yücel, S., Atav, E., ve Işık, S. (2000). Biyoloji öğrencilerinin çevre konularına olan ilgilerinin araştırılması ve kimya öğrencileri ile karşılaştırılması. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (18), 128-139.
- Sürücü, G. (1995). Çevre Üzerine. Yeni Türkiye Çevre Özel Sayısı (Temmuz-Ağustos), 1(5), 168-171
- Şama, E. (2003). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23(2), 99-110.
- Şenyurt, A., Temel, A. B., ve Özkahraman, Ş. (2011). Üniversite öğrencilerinin çevresel konulara duyarlılıklarının incelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2(1), 8-15.
- Şimşekli, Y. (2001). Bursa’da “uygulamalı çevre eğitimi” projesine seçilen okullarda yapılan etkinliklerin okul yöneticisi ve görevli öğretmenlerin katkısı yönünden değerlendirilmesi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14(1), 73-84.

- Tekeli, I. (eds) (2002). Türkiye İçin Sürdürülebilir Kalkınma Öncelikleri: Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi İçin TÜBA’NIN Görüşü. Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara.
- Uslu Şenel, G., Nacer Koçer, N. ve Öbek, E. (2017). Üniversite son sınıf öğrencilerinde çevre bilincinin değerlendirilmesi, The Journal of Academic Social Science Studies, (64), 211-225.
- Vaizoğlu, S., Altıntaş, H., Temel, F., Ahrabi, A. F., Aydoğan, D., Bostancı, S., Duran, A., Koçkesen, D., Turan, N. ve Güler, Ç. (2005). Bir tıp fakültesi son sınıf öğrencilerinin çevre bilincinin değerlendirilmesi. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 4(4), 151-171.
- Yılmaz, A., Morgil, İ., Aktuğ, P., ve Göbekli, İ. (2002). Ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin çevre, çevre kavramları ve sorunları konusundaki bilgileri ve öneriler. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(22), 156-162.
- Yılmaz, F., ve Gültekin, M. (2012). Sınıf öğretmeni adaylarının çevre sorunları bağlamında öğrenim gördükleri programa ilişkin görüşleri. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, (18), 120-132.
- Yücel, A. S., ve Morgil, F. İ. (1999). Çevre eğitiminin geliştirilmesi. Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 1(1), 76-89.